

"פקד יפקד" – סוד הגאולה וסוד המנצפ"ך

תחילת ספר הגאולה, ספר שמות, אנחנו מתחילים להתעסק בעניינים של גאולה, ואני רוצה שנלמד את מה שחז"ל הגדירו ושמו את האצבע על הביטוי 'פקד יפקד' שמופיע בפסוקים שלפנינו¹; "ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבתיכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר: לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אלהם ה' אלקי אבתיכם נראה אלי אלקי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים: ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבوسی אל ארץ זבת חלב ודבש: ושעמו לקלך ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלקי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר וזנבחה לה' אלקינו".

יש כאן איזושהו ציווי שהקב"ה מצווה את משה רבנו לבוא אל עם ישראל ולהגיד להם את בשורת הגאולה, אבל זה לא רק שיש כאן ציווי אלא יש כאן גם את התוצאה של הציווי במין הבטחה כזו. זאת אומרת, אחרי כל הציווי של הגאולה מגיע פסוק י"ח – "ושמעו לקלך". הם יאמינו לך והם ילכו יחד איתך. ואנחנו יודעים שזה היה מאוד מאוד לא פשוט. משה רבנו כבר אמר 'והן לא יאמינו לי', ואנחנו כבר יודעים שבתחילת הפרשה הבאה יופיע "ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה", אנחנו יודעים שהעסק לא פשוט. מה היה הדבר שהיה כל כך ברור לקב"ה שברגע שמשה רבנו יגיד את זה 'ושמעו לקלך'?

אפשר ללכת בכל מיני כיוונים, אני רוצה שננסה לבחון את הדרך שמביא פה רש"י² בשם חז"ל. 'ושמעו לקלך' – מאליהם, מכיוון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך', מה זה לשון זה? 'שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים. יעקב אמר 'ואלקים פקוד יפקוד אתכם', יוסף אמר להם 'פקוד יפקוד אלקים אתכם'. מה מפתח הקסם שיש פה? מה הדבר המיוחד בלהגיד 'פקוד יפקוד'?

במדרש, בשמות רבה, נאמר³ 'מיד ושמעו לקלך, למה? שמסורת בידם שכל גואל שיבוא ואמר להם פקידה כפולה הוא גואל של אמת'. 'פקוד יפקוד' זו פקידה כפולה. מה המיוחד בפקידה כפולה? לא כל כך ברור. מרחיב זאת הילקוט שמעוני⁴ – 'רבי אליעזר אומר חמש אותיות נכפלו וכולן לשון גאולה, ד"ך שבו נגאל אבינו אברהם מאור כשדים שנאמר לך מארצך' – פעמיים מופיעה האות ד'. 'ס"ם בו נגאל אבינו יצחק מיד פלשתים שנאמר 'לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד'. ו'ן' בו נגאל אבינו יעקב מיד עשיו שנאמר 'הצלני נא'. ו'ף' בו נגאלו ישראל ממצרים 'פקוד פקדתי'. ו'ץ' בו עתיד

¹ שמות ג', ט"ו-י"ח.

² שם

³ שמות רבה, שמות פרשה ג'.

⁴ ילקוט שמעוני תורה פרשת לך לך רמ"ז, ס"ד.

הקב"ה לגאול לישראל בסוף מלכות רביעית, באחרית הימים, שנאמר 'איש צמח שמו ותחתיו יצמח'. וכולן נמסרו לאברהם. אברהם מסרן ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ליוסף ויוסף לאחיו שאמר להם 'פקד יפקד אלקים אתכם'. ואשר בן יעקב מסר סוד גאולה לסרח ביתו, וכשבאו משה ואהרן אל זקני ישראל ועשו אותות לעיניהם הלכו זקני ישראל אצל סרח בת אשר, אמרו לה בא אדם אחד ועשה אותות לעינינו כך וכך, אמרה להם אין באותות הללו ממש, שום דבר. 'אמרו לה והלוא אמר פקד פקדתי, אמרה להם הוא האיש לגאול את ישראל שכך שמעתי מאבא י"ף מיד 'ויאמן העם'. זאת אומרת, באופן עקרוני הוא לא היה צריך אפילו לעשות את האותות. אולי האותות היו בעצם כדי לעשות רושם על המון העם, אבל באמת מה שהמדרש מספר זה שזקני ישראל, אלו שידעו שאסור להתרשם מכל מיני דברים חיצוניים אבל הם לא ידעו איך להתמודד עם זה, הלכו לסרח בת אשר. למה הלכו לסרח בת אשר? היא עוד מחוברת לדורות הקודמים והיא אחת כזו שלא תתפעל מכל מיני דברים עכשוויים, ולה בטח יש מסורת על הדבר הזה. והם מספרים לה על האותות והיא אומרת שטויות, שום דבר. ואז ברגע שהם אומרים 'פקוד פקדתי' – אה, זה הגואל. כך קיבלתי מאבא שלי מאשר, שזו הגאולה. מה העניין בזה? מה הסיפור?

דרך אגב, איפה כתוב שהאבות מסרו את סודות הגאולה, את הסוד הזה, מאב לבן? הרמב"ן מדייק פה באופן מאוד מעניין⁵ ו'ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלקים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה'. למה התורה חוזרת פעמיים על 'פקד יפקד אלקים אתכם'? גם בפסוק כ"ד וגם בכ"ה? אלא מה, אומר הרמב"ן, הפירוש הוא כך – פעם ראשונה זה היה בשם אבא שלו, בשם יעקב. זאת אומרת, יוסף אמר לאחים בפעם הראשונה 'אנכי מת ואלקים פקד יפקד אתכם', זאת אומרת, אבא יעקב אמר לי שאלוקים פקוד יפקד אתכם 'והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב', ולכן 'וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם'. אז הייתה מסירה כזו, הייתה מסירה של הגאולה הכפולה שעוברת מאב לבן – דרך אגב זה דבר מאוד מעניין לחשוב על זה שמסתבר שה'והגדת לבנך' היה לא רק אחרי יציאת מצרים אלא גם לפני יציאת מצרים. זאת אומרת, תחשבו שבמשך כמה מאות שנים אבא מוליד בן והאבא מוליד בן וכו' והאבא נולד בתוך השיעבוד וגם הבן חי בתוך השיעבוד והאבא נפטר בתוך השיעבוד, ועדיין יש ביניהם מסורת שמועברת מאב לבנו – ומה המסורת הזו? 'פקוד יפקוד'. המסורת הזו, הגאולה הכפולה הזאת שמועברת מאב לבן, היא ה'והגדת לבנך' שזה מה שבעצם מחזיק את עם ישראל עד יציאת מצרים. אז עד כמה המסורת הזו

⁵ בראשית נ', כ"ד-כ"ה

הייתה נפוצה בין כולם אני לא יודע – מהילקוט שמעוני זה נשמע שזה היה מצומצם, אבל סוד הגאולה עבר.

פה אנחנו צריכים להבין את עצם הנקודה. קודם כל מה זה הסיפור של הכפילות? 'פקד יפקד', ס"ם, ו"ן, מה זו הכפילות הזו? דבר שני, למה הכפילות הזו מסמלת גאולה, איך היא מבטאת גאולה. והנקודה השלישית היא השימוש באותיות הסופיות כמנפ"ץ – למה דווקא בהן נרמז סוד הגאולה. כדי להבין את העניין הזה אני רוצה לעבור לכאורה לסוגיה אחרת, אבל הסוגיה הזו תחזיר אותנו בחזרה לנושא הגאולה וזה אותו מזמור של יום השבת אותו אנחנו אומרים בשבת. אולי קישור שכן אפשר לקשר את הנושא של השבת לנושא הגאולה, זה מה שנכתב בילקוט שמעוני על פרשת שמות שבימי השבת עם ישראל היו משתעשעים במגילות שבידם שהם הולכים להיגאל. אז יש קשר בין השבת לבין הגאולה, אנחנו עוד נחזור לזה.

אומר המזמור כך⁶; "מזמור שיר ליום השבת: טוב להדות לה' ולזמר לשמך עליון: להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור: כי שמחתני ה' בפעלך במעשי ידיך ארנן: מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבתך: איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת: בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און להשמדם עדי עד: ואתה מרום לעלם ה': כי הנה איביך ה' כי הנה איביך יאבדו יתפרדו כל פעלי און: ותרום כראים קרני בלתי בשמן רענן: ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני: צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה: שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו: עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו: להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו".

לפני שבכלל נכנסים לתוכן של המזמור נראה הערה שמעיר המדרש⁷, הערה שיש לה גם כן נפקא מינה להלכה – 'מזמור שיר ליום השבת, אמר ר' יצחק ראו כי ה' נתן לכם השבת, מהו ראו? כך משה אומר לעם ישראל, 'אמר ר' יוסי מרגניתא דיהיבת לכוון', מרגנית זה יהלום, יהלום שהקב"ה נתן לכם, 'כל עסקא דשבת כפול' – כל עסקיה של שבת כפולים. 'לחם משנה – שני העומר לאחד, קרבנה כפול שנאמר וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים, עונשה כפול שנאמר מחלליה מות יומת, שכרה כפול שנאמר וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד' – יש פה כפילות. 'אזהרותיה כפולות זכור ושמור, מזמור כפול, מזמור שיר ליום השבת'. מה כפול במזמור שיר ליום השבת? כל הפסוקים כפולים – 'מזמור - שיר ליום השבת'. 'טוב להדות לה' - ולזמר לשמך עליון' – כפול, כל המזמור הזה כפול, מקביל. 'להגיד בבקר חסדך – ואמונתך בלילות'. זו לא צריכה להיות הקבלה מדויקת, אבל הפסוק בנוי משני חלקים שהם מקבילים ומשלימים אחד את השני. 'עלי עשור ועלי נבל – עלי הגיון בכנור'. 'כי שמחתני ה' בפעלך – במעשי ידיך ארנן'. 'מה גדלו מעשיך ה' – מאד עמקו מחשבתך'.

⁶ תהלים צ"ב.

⁷ מדרש תהלים שם, אות א'.

יאיש בער לא ידע – וכסיל לא יבין את זאת'. 'בפרח רשעים כמו עשב – ויציצו כל פעלי און להשמדם עדי עדי'. 'ואתה מרום לעלם ה'" – מעניין, זה הדבר היחיד שאין לו כפילות. למה? הוא אחד. גם ב'ליום השבת' אין כפילות. אני חושב שזה בדווקא – נגיע לזה. 'כי הנה איביך ה' – כי הנה איביך יאבדו יתפרדו כל פעלי און'. 'ותרם כראים קרני – בלתי בשמן רענן'. 'ותבט עיני בשורי – בקמים עלי מרעים תשמענה אזני' – יש פה הקבלה, 'ותבט עיני', 'ותמשענה אזני'. 'צדיק כתמר יפרח – כארז בלבנון ישגה'. 'שתולים בבית ה' – בחצרות אלקינו יפריחו'. 'עוד ינובון בשיבה – דשנים ורעננים יהיו'. 'להגיד כי ישר ה' – צורי ולא עולתה בו'. זה לא סתם, המזמור של יום השבת כולו כפול חוץ מ'ואתה מרום לעלם ה'" ומ'ליום השבת'. לכפילות הזו יש נפקא מינה להלכה כשהטור⁸ בסימן רס"ג בהלכות שבת אומר כך; 'וייאה זהיר לעשות נר יפה דאמר רב הונא הרגיל בנר שבת להשתדל בו לעשותו יפה', זו כבר פרשנות של הטור, בגמרא כתוב 'הרגיל בנר', 'הויין ליה בנים תלמידי חכמים. ויש שמכוונים לעשות שתי פתילות אחת כנגד 'זכור' ואחת כנגד 'שמור'. למה יהיו לו בנים תלמידי חכמים? כשחכמים תיקנו את מצוות הדלקת נרות שבת, היא זו שסימלה את הכוח של תורה שבעל פה. מי שמתפלל נוסח אשכנז אומר פרק 'במה מדליקין', וזאת למה? אחד מהראשונים מביא ברכה מיוחדת שהיו מברכים אחרי שהיו אומרים את הפרק הזה – 'ברוך אתה ה' הבוחר בחכמים ובמשנתם'. זאת אומרת הפרק הזה בא כדי להדגיש את הכוח של חכמים, הכוח של תורה שבעל פה, כי אנחנו מדליקים נרות, וזה כנגד הצדוקים טענו לגבי שבת שכתוב "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת". לכן מי שרגיל בנר הוי ליה בנים תלמידי חכמים מפני שהוא מקפיד על תורה שבעל-פה. רש"י אגב אומר 'נר שבת ונר חנוכה', גם נר חנוכה הוא מצווה דרבנן – הרי הגמרא שואלת 'אשר קידשנו במצוותיו וצונו', היכון 'וצונו'? "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". לכן יהיו לו בנים תלמידי חכמים.

בכל אופן, אומר הטור שיהיו לו בנים תלמידי חכמים ויש המכוונים לעשות שתי פתילות, אחת כנגד זכור ואחת כנגד שמור. אומר הבית יוסף⁹, 'ומה שכתב ויש שמכוונים לעשות שתי פתילות, כן כתב הכל בו. בתנחומא מצאתי כל מילי דשבת כפולים – שני כבשים, מזמור שיר ליום השבת, לחם משנה, זכור ושמור, ונראה שהמנהג על זה להדליק שני נרות'.

מה הנקודה הזו? מה העניין של 'עסקיה של שבת כפולין'? לפני שנסביר את זה נקרא שני סיפורים שמופיעים במדרש¹⁰ על הפסוק "כי שמחתי ה' בפעלך במעשי ידיך ארנן". מביא המדרש שני סיפורים שלא כל כך ברור מה הם עושים בהקשר הזה של 'מזמור שיר ליום השבת'.

⁸ טור אורח חיים, הלכות שבת, סימן רס"ג.

⁹ בית יוסף שם

¹⁰ מדרש תהלים, צ"ב, אות ח'.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת שמות. ט"ז טבת תשע"ח

הסיפור הראשון – 'כי שמחתני ה' בפעלך אמר רבי חזקיהו בשם רבי ירמיה, מעשה בתלמיד אחד של רבי שמעון בן יוחאי דאזל להודנקי ואתה טעין' – הוא חזר בחזרה טעון, מיליונר. 'כי אתא על גבי ר' שמעון בר יוחאי, בא לבקר את רבו, את ר' שמעון בר יוחאי. 'והיו התלמידים רואין את הרוח שהרויח והיו מצרין על עצמן' – אמרו מה, הוא הלך לחוץ לארץ ונהיה מיליונר, אנחנו נעבעך נשארנו פה ונשארנו עניים. 'מה עשה ר' שמעון? נשב לתלמידיו ונפק עמהון להדא בקעתא', יצא איתם והלך איתם לאיזו בקעה, 'ואמר לבקעה, בקעה בקעה התמלאי דינרי זהב ונתמלאה. אמר לתלמידיו כל אחד ואחד יטול חלקו, כל מה שאתם מבקשים, אלא הווי יודעין שכל מי שהוא נוטל ממתן שכרן של עולם הבא הוא נוטל, כיוון שראו כך התחילו אומרים כי שמחתני ה' בפעלך במעשי ידיך ארני'. מה ענין שמיטה להר סיני? לא כל כך ברור.

סיפור שני – 'מעשה ברי' שמעון בן חלפתא דהות ערבית פיסחא, היה ערב פסח, 'ולא הווי ליה מנא דמזבין לביתיה כלום, אפילו חד פטוריי. כלומר, לא היה לו כלום בשביל הבית בליל הסדר, אפילו מצה אחת לא הייתה לו. 'אמרה ליה איתתיה אפילו חד פטורי לית לן לקיומי מצות דפיסחא' – אין לנו אפילו מצה אחת כדי לקיים את המצווה של הפסח. עוני נוראי. 'כיוון דהיו מבשלות חברותיה והיא לא היה לה מה לבשל, נטלה קדירה ונתנה לתוכה מים והדליקה האש תחתיה שהייתה מתביישת שלא היה לה מה לבשל, לפחות שייראו את האדים שיוצאים ויחשבו שהיא מבשלת משהו. 'כיוון שראה ר' שמעון בן חלפתא כן, יצא חוץ למדינה ונתפלל ויצאת לו כמין פיסת יד והושיטה לו אבן אחת טובה'. הוא קיבל מן השמים איזשהו יהלום. 'נטלה והלך והראה אותה, ואין כל באי עולם יכולים לכוון דמיה', זאת אומרת זו הייתה אבן כל כך יקרה, שאפילו המומחים לא ידעו להעריך כמה דבר כזה שווה. 'מה עשה? נתן אותה עבוט', נתן אותה בתור משכון, 'ונטל עליה זהב אחד ופרטו', תמורת היהלום הזה הוא קיבל דינר אחד של זהב ופרט אותו לפרוטות 'וקנה בשר ויין וירק, כל מה שהיה צריך לו לפרנס את היום והעלה לביתו. אמר לאשתו הרי יש לנו מה נאכל, אמרה לו מהיכן נתפרנסת? שמא הטרחת את קונך? ולא רצה להגיד לה. אמרה לו נשבעת אני שאיני עושה מהם כלום עד שתגיד לי מהיכן באו. כיוון שראה כן שהטריחה עליו גילה לה את כל המעשה ומה לקח עליה. אמרה לו קיבלת עליך במה שמתוקן לך לעתיד לבוא ושולחנך יהיה פגום מחבריך' – אתה לא מבין שלקחת ממה שמיועד לך לעולם הבא? 'אלא לך והתפלל והחזיר את החפץ למי שנתנה לך'. אז מה, ר' שמעון בן חלפתא לא ידע את הסיפור הזה? הוא לא ידע שזה משהו שנלקח ממנו מהשכר שלו לעתיד לבוא? בוודאי שהוא ידע. הוא רק לא רצה שאשתו תסבול. הוא אמר – אני מוכן לוותר על מה שיש לי שם בשביל שאשתי לא תסבול. אבל ברגע שהוא ראה שגם אשתו מבינה, וגם היא אומרת לו להחזיר את זה למי שנתנה לו, אז הוא הלך והחזיר. 'במוצאי החג הלך להחזיר מה שלקח ופרע מה שנטל על האבן', הוא השיג סכום כסף כדי להחזיר את החוב. 'ונטלה', לקח את

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת שמות. ט"ז טבת תשע"ח

האבן, 'ויצא חוץ למדינה ונתפלל עליה, ויצאה כמין פיסת יד ונטלה מידו. ואמרו, הנס השני גדול מן הראשון', זה שלקחו ממנו בחזרה זה גדול מזה שנתנו לו בתחילה. 'שמע רבנו ואמר', כנראה רבי יהודה הנשיא, 'יכול הייתי להתפלל שיינתן לי', זה גם אני מסוגל לעשות, 'ולא הייתי יכול להתפלל על מה שניתן לי שתחזור למקומה. וראה צדקתו של ר' שמעון, כשם שנתפלל ליתן לו כך נתפלל ליטלה ממנו, וידעו מהו מתן שכרן, התחילו אומרים כי שמחתיני ה' בפעליך במעשי ידיך ארנן'. מה זה? שני סיפורים שבעצם העניין שלהם הוא אותו עניין – מי שלוקח כאן בעצם לוקח את מה שמזומן לו לשם. אבל כל זה נכנס למזמור שלנו ב"כי שמחתיני ה' בפעליך במעשי ידיך ארנן". ננסה להבין. מה הכוונה שכל עסקיה של שבת כפולים? בעצם, אם נסתכל בעומק, אני חושב שהשבת היא מין מיקרו-קוסמוס, היא מלמדת אותנו על המציאות כולה. בעצם כשאנחנו מסתכלים על המציאות כולה, אנחנו יכולים לראות שהמציאות היא כפולה. קודם כל קראתי באיזשהו ספר שכתבו אותו חוקרים, ספר שיצא בהוצאה של ה-BBC ומתעסק בכל מיני תופעות שקשורות לכדור הארץ – אחד הדברים המאוד מעניינים שכתובים שם היא הטענה שכדור הארץ בנוי בצורה כפולה. כלומר, אם אתם תקחו את חצי כדור הארץ הצפוני ואת חצי כדור הארץ הדרומי, תקבלו תמונת ראי מבחינת היבשות, מבחינת האקלימים, מבחינת בעלי החיים גם כן. זאת אומרת בעלי החיים שאתם תמצאו באזור החגורה הצפונית – יערות רוסיה למשל, תלכו לחצי הכדור הדרומי אתם תמצאו משהו מקביל לזה, האזור של אוסטרליה. העניין הוא שיש ממש הקבלה בין שני החלקים. בואו נעזוב את העולם הגדול, נלך לעולם הקטן. נסתכל על עצמנו – אנחנו גם כן כפולים – שתי ידיים, שתי עיניים, אוזניים, אף עם שתי נחיריים – פה אחד – אבל כל המערכת שלנו היא כפולה. גם במערכת הפנימית זה כך, ריאות, כליות. אז מה אחד ומה לא אחד אולי נצליח לקבל איזשהו כיוון, אבל כל המערכת של המציאות היא מערכת כפולה. ואם אנחנו נלך יותר לעומק, מעבר למערכת הפיזית, אז באמת כמו שהזכרתם פה, המערכת של חומר ושל רוח, מערכת של טוב ורע, יום ולילה, אור וחושך, קיץ וחורף – כל הזמן אנחנו נמצאים במערכת של כפוליות. כשאתה מסתכל על זה במבט ראשון, נניח על חומר ורוח, טוב ורע, אור וחושך, יום ולילה – אלו נראות שתי מערכות שהן סותרות אחת את השנייה. לא רק שהן מנוגדות אחת לשנייה, הן גם נלחמות אחת בשנייה. הטוב והרע נלחמים האחד בשני – המיתולוגיה היוונית בנויה על זה. גם היומיום שלנו בנוי על זה – המלחמה בין הטוב והרע, בין כוחות האור לבין כוחות החושך. אבל כיוון שאנחנו יודעים ומאמינים שיש מקור אחד להכל ומתוך המקור האחד הזה יצאו שתי המערכות האלו, המשמעות היא שבסופו של דבר מה שנראה לנו כמתנגד, זה לא מתנגד אלא משלים לדבר אחד. ומה זה אומר? איך הרע יכול להשלים את הטוב, הרי הוא בדיוק הפוך ממנו? הזכרנו את זה כבר כמה פעמים – אומרים חז"ל בסוף מעשה בראשית

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת שמות. ט"ז טבת תשע"ח

"וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" 'טוב' זה יצר הטוב, 'טוב מאוד' זה יצר הרע. איך זה יתכן? מסביר הזוהר הקדוש שהתפקיד של היצר הרע הוא שתהיה לנו אפשרות לבחור ולהתמודד, ולהכפיף את היצר הרע, כמו המשל של האישה הזונה שהמלך שולח כדי לפתות את הבן שלו, כדי לראות אם הבן שלו באמת ראוי למלוכה. והאישה הזונה מצד אחד מפתה אותו אבל מצד שני היא מתפללת שהוא לא יקשיב לה כדי שבאמת יתברר שהוא ראוי למלוכה. המערכת של הטוב למרות שהיא נראית כמתנגדת, היא נראית כסותרת, אבל לאמיתו של דבר היא קיימת גם כן כדי לשרת את אותה מטרה. במילים אחרות, שתי המערכות שנראות כמנוגדות אחת לשנייה, הן באמת מכפילות אחת את השנייה. מה ההבדל בין הכפלה לבין חיבור? אחד ועוד אחד זה שניים, אחד כפול שניים זה גם שניים – אז מה ההבדל בין הכפלה לבין חיבור? במחלקה למתמטיקה אין הבדל, אבל אצלנו יש הבדל – אחד ועוד אחד זה שני דברים שהם לאו בדווקא זהים לגמרי. אתה לוקח תפוח ועוד תפוח אז זה שני תפוחים, למרות שהתפוח האחד קצת יותר גדול, השני קצת יותר קטן, או אחד אדום ואחד ירוק. כשאתה מכפיל דבר בשניים, פירושו של דבר שאתה לוקח את אותו דבר בדיוק ומכפיל אותו. במערת המכפלה נקברו, אומר הזוהר הקדוש, אותם אלו שהצליחו להכפיל את עצמם. מי הצליח להכפיל את עצמו? 'אברהם אברהם', 'יעקב יעקב' – אותם אלו שהשמות שלהם נכפלו בתורה, שהקב"ה פנה אליהם בהכפלה. מה המשמעות של זה? דיברנו על שתי מערכות – מערכת של חומר ומערכת של רוח. אותם אלו שהצליחו שהמערכת פה תיראה בדיוק כמו המערכת שם, התאמה מוחלטת למה שהם אמורים להיות, הם אלו שנקברו במערת המכפלה. זאת הנקודה.

למה שבת היא זו שעסקיה כפולים? למה היא זו שמגלה את ההכפלה הזו? בשבת שתי המערכות מתאחדות. במשך כל השבוע יש מלחמה מתמדת בין החומר לבין הרוח. בין הרדיפה אחרי העולם הזה לבין השאיפות כלפי מעלה. כך זה במשך כל השבוע. בשבת, "וקראת לשבת ענג". פתאום יש מצב כזה שאדם יכול לאכול ולשתות ולהתענג, ואין בזה שום בעיה. ולא רק שאין בזה שום בעיה – זו גם מצווה. למה? מסביר הרב קוק זצ"ל, העניין הוא ששבת היא בעצם משהו שבא להראות את המקור של מאיפה הכל הגיע. שבת באה להראות לנו – תדעו, אתם יכולים להגיע למצב ההוא, למצב שבו אין סתירה בין שתי המערכות. זה שהיום יש לנו סתירה בין שתי המערכות זה כי אנחנו קלקלנו. מאז חטא אדם הראשון, כל הנפילה שבאה בעקבותיו, זה מה שיצר את הסתירה בין המערכות. אבל לאמיתו של דבר שתי המערכות האלו לא מתנגדות זו לזו אלא הן משלימות לדבר אחד שלם. את זה מגלים בשבת. ולכן לשבת אין בן זוג. כי שבת היא באמת דבר אחד – לכן למילים 'ליום השבת' אין כפילות. ואיפה הפסוק הנוסף שמצאנו שאין בו כפילות? "ואתה מרום לעלם ה'". המקור האחד שממנו הכל מגיע, לו באמת אין בן זוג, שם אין כפילות. אבל מכוח המקור הזה, מכוח הקב"ה, מכוח השבת אנחנו מגלים שכל המציאות שלנו היא בעצם כפילות, הכפלה. לא משהו שמתנגד אחד לשני

אלא שתי מערכות שמכפילות אחת את השנייה, ושתיהן מכוונות לאותה מטרה, ליואתה מרום לעלם ה".

נדמה לי שאלו שני הסיפורים שקראנו במדרש. מה אומרים שני הסיפורים האלו? בשניהם היסוד הוא אחד. גם אצל ר' שמעון בר יוחאי ותלמידיו, גם אצל ר' שמעון בן חלפתא ואשתו. בעצם יש מצוקה פה בעולם הזה. הם מרגישים עניים מול אותו תלמיד שטס לחו"ל וחזר מליונר. אשתו של ר' שמעון בן חלפתא מרגישה ענייה מול השכנות שלה. יש מצוקה. מה עושה ר' שמעון בר יוחאי ומה עושה ר' שמעון בן חלפתא? הם לוקחים משם, מהמערכת השנייה של העולם הבא ומביאים לפה. אומרת אשתו של ר' שמעון בן חלפתא – המערכת שם מחוברת למערכת פה. זה לא שמה שפה זה פה ומה ששם זה שם, ומה שמעניין אותי זה רק עכשיו. לא, זה הכל מערכת אחת שלמה. אם אתה לוקח משם, עכשיו באופן זמני יהיה לי טוב, אבל שם אני אסבול. אני לא מוכנה. ההסתכלות הזו שמחברת בין שתי המערכות, שמסתכלת עליהם כעל דבר אחד שלם, זו ההסתכלות שמגלים בשבת. זה בדיוק זה. זה עניינו של שבת. לכן זה שייך למזמור הזה, כי שמחתיני ה' בפעליך במעשי ידיך ארנן, אני רואה את הדבר השלם. המסר של הסיפורים הוא שאין כאן שתי מערכות מנותקות, אלא המערכות שתייהן משלימות לדבר אחד. ולכן אם אתה לוקח לכאן אתה נוטל משם. כי זה הכל דבר אחד. זה מה ששבת מגלה.

ובאמת זה גם התוכן של המזמור – "בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און להשמדם עדי עד: ואתה מרום לעלם ה". מה הכוונה? על הנקודה הזו דיברו על הנביאים. יש מזמור מקביל בתהלים ע"ג, מזמור לאסף – אסף הנביא אומר "ואני כמעט נטיו רגלי כאין שפכו אשרי". כמעט התמוטטתי. למה? בגלל שהוא רואה שלום רשעים, רואה את הצלחתם. אבל עד איפה הטענה הזו קיימת? היא קיימת רק עד שאתה מגיע לשבת. בגלל שכל עוד אתה מסתכל על שתי המערכות כנפרדות, ואתה רואה את הכאן וכאן ואת השם כלא רלוונטי, אז באמת הם מצליחים פה. זה לא הוגן. אבל אחרי ששתי המערכות מתאחדות ואתה פתאום רואה שראית רק עשירית מהתמונה, אז פתאום הכל נפתר. זה מה ששבת עושה, שבת פותחת לנו את העיניים לראות שיש פה משהו הרבה יותר גדול. "בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און – נכון, זה פה, אבל "להשמדם עדי עד". במערכת ההיא שהיא משלימה את המערכת הזו זה "להשמדם עדי עד". זו הכפילות של השבת.

אני רוצה להמחיש את הכפילות הזו בעוד שתי דוגמאות. אומר ישעיהו¹¹ "נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם: דברו על לב ירושלם וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה". לקחה בכפליים, נחמה בכפליים – נחמו נחמו עמי. אומר המדרש בפרשת צו¹²; 'ר'

¹¹ ישעיהו מ', א'-ב'.

¹² ויקרא רבה, פרשת צו, פרשה י'.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת שמות. ט"ז טבת תשע"ח

עזריה בשם ר' יהודה ברבי סימון פתר קריא בישעיה. אמר ישעיה מטייל הייתי בבית תלמודי ושמעתי בקולו של הקב"ה אומר את מי אשלח ומי ילך לנו. מיד ואומר הנני שלחני. אמר לו – ישעיה, בני סרחנין הן, טרחנין הן, אם את מקבל עליך להתבזות וללקות מבני אתה הולך בשליחותי, ואם לאו אי אתה הולך בשליחותי. תדע לך, כבוד לא תקבל מהם, תקבל מהם בזיונות. מוכן לקבל עליך? מאה אחוז, אם לא – אל תהיה שליח. 'אמרתי לו על מנת כן גוי נתתי למכים ולחיי למורטים, ואיני כדאי שאלך בשליחות אצל בניך'. למרות הביזיונות איני כדאי, כלומר, איני ראוי שאלך בשליחות אצל בניך. 'אמר לו, ישעיה אהבת צדק, אהבת לצדק את בני, ותשנא רשע, ששנאת לחייבם. על כן משחך אלקים אלקיך שמן ששון מחבריך. מהו מחבריך?', 'מחבריך' הכוונה היא מנביאים אחרים, נכון? בגלל 'אהבת צדק ותשנא רשע, אהבת לצדק את בני ושנאת לחייבם', לכן יש לך שמן ששון – השמן הוא צף ועולה ולכן גדולה תמיד מתבטאת על ידי שמן. 'מהו מחבריך? אמר לו חייך שכל הנביאים קיבלו נביאות נביא מן נביא, ויאצל מן הרוח אשר עליו, ויאמרו נחה רוח אליהו על אלישע, אבל אתה מפי הקב"ה, רוח ה' אלקים עלי יען משח ה' אותי'. אתה מקבל את רוח הנבואה שלך ישירות מפי הקב"ה, דבר ראשון. דבר שני, 'חייך שכל הנביאים מתנבאים נבואות פשוטות ואתה נחמות כפולות, עורי עורי, התעוררי התעוררי, שוש אשיש בה', אנכי אנכי הוא מנחמכם, נחמו נחמו עמי' – ישעיהו מתנבא נבואות כפולות וכל שאר הנביאים נבואות פשוטות.

מה זה קשור לזה? מה זה קשור לעובדה שישעיהו היה מוכן להתבזות ומה השכר הגדול בנבואה כפולה יותר מאשר בנבואה פשוטה?

פה אנחנו חוזרים לעניין של הכפילות. אמרנו – מה זאת אומרת כפילות? שתי מערכות שעל פניו נראות כמנוגדות אחת לשנייה. מי שמשוגל לראות את הדברים מהשורש, יכול לראות ששני הניגודים האלו הם בעצם הכפלה, שאחד מכפיל את השני, ובעצם הכל מכוון למטרה אחת. לישעיהו הנביא היה מבחן, והמבחן שלו היה – אם אתה רוצה להיות נביא אתה צריך להיות מוכן להתבזות. 'בני טרחנין הן, סרחנין הן'. השאלה היא אם אתה מוכן לקחת את התפקיד רק בשביל החלקים היפים שבזה, או שאתה מוכן גם לסבול את הביזיונות. ישעיהו לא אמר לקב"ה רבונו של עולם תשמע, האמת אני מעדיף בלי הביזיונות אבל אם אין ברירה אז אין ברירה, מוכן גם לקחת עלי את הביזיונות. זה לא זה – ישעיהו אומר משהו אחר לגמרי, הוא אומר 'על מנת כן, גוי נתתי למכים ולחיי למורטים ואיני כדאי שאלך בשליחות אצל בניך'. ישעיהו אומר אני מוכן ללכת על מנת כן, ועם כל זה איני כדאי, איני ראוי ללכת לשליחות אצל בניך. מה כתוב כאן? איך ישעיהו מוכן לסבול את כל הביזיונות האלו? ישעיהו אומר רבונו של עולם אני יודע, העם הזה הוא מאוד מיוחד, הם בנים שלך. וכל הביזיונות שאני מקבל זה בגלל שהם בנים שלך – זה שאנחנו עם קשה עורף זה לא סתם, בגלל שאנחנו בנים של הקב"ה יש לנו מנוע טורבו שזורם לנו בתוך הדם. ומנוע טורבו זה מנוע

שעושה את הכל בגדול, וכשהוא מתעצבן הוא מתעצבן בגדול, וכשהוא עושה דברים טובים הוא עושה אותם בגדול. ישעיהו רואה את השורש שממנו נובעות שתי המערכות. ישעיהו אומר אני מבין מאיפה מגיעים הביזיונות ומאיפה מגיעים הדברים הטובים ועל מנת כן אני מוכן את שני הדברים האלו לקחת על עצמי. אומר לו הקב"ה, אתה ישעיהו מסוגל לראות גם את הטוב שברע? אתה מסוגל לראות את ההכפלה הזו? חייך שאתה מתנבא נבואות כפולות. הנבואות שלך יהיו כפולות, הן יהיו נבואות שמסוגלות לגלות את ההכפלה. וזו הכוונה ב'נחמו נחמו עמי' – ויש פה דיוק ממש נפלא. בגמרא בסוף מסכת מכות¹³ מסופר על רבי עקיבא וחבריו 'שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיוון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיוון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק. אמרו לו מפני מה אתה מצחק? אמר להם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הולכים בו ולא נבכה? אמר להם לכך אני מצחק – דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני? אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה. באוריה כתיב 'לכן בגללכם ציון שדה תחרש', בזכריה כתיב 'עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים'. עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה. עכשיו כשנתקיימה נבואתו של אוריה, שאני רואה את 'ציון שדה תחרש', בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו. למה פעמיים כתוב 'עקיבא ניחמתנו'? כי יש פה נחמה כפולה. והפשט בנחמה כפולה זה בדיוק מה שאמר רבי עקיבא. ואני אסביר באמצעות משל מהיומיום שלנו. כשעושים שיפוצים התחושה היא נוראית – בלאגן אימים, וזמנים מבולגנים, והכל נמרח, ואתה רק מחכה לרגע שזה יסתיים. אז איך זה שעדיין אנשים משלמים עשרות אלפי שקלים בשביל החידוש הזה? הסיבה היא כמובן בגלל שאנחנו רואים את מה שהולך להיות אחר כך. לכן אנחנו מרצון נכנסים לזה. שהרי מה זו 'נחמה'? כשאדם עובר תקופה קשה ויוצא מהבוץ, מתחיל תקופה טובה יותר – 'נחמה' פירושו של דבר הוא שאמנם סבלתי אז והיה נורא, אבל לפחות עכשיו זה בסדר. זה נקרא 'נחמה פשוטה', זאת אומרת, התקופה ההיא באמת הייתה בעייתית, אני לא הייתי רוצה לעבור את זה בחיים, אבל לפחות מכאן ואילך זה בסדר. נחמה כפולה פירושו של דבר שבן אדם מתנחם גם על התקופה הרעה שהוא עבר. זאת אומרת שבן אדם מבין – גם הקושי שעברתי, גם התקופה הקשה שעברתי גם היא הייתה לטובה. זו נחמה כפולה. אני מתנחם לא רק על מה שמכאן ואילך טוב לי, אני מתנחם גם על מה שהיה קשה לי קודם. את זה אנחנו עושים כשאנחנו משפצים את הבית שלנו, אנחנו מראש מתנחמים על שתי התקופות, גם על

¹³ תלמוד בבלי, מסכת מכות כ"ד :

התקופה הזו וגם על ההיא, ואנחנו משלמים על זה. כי אנחנו יודעים שבסופו של דבר הרוע הזה הוא בעצם משרת את המטרה שלשמה אנחנו עושים את זה. למה הורסים את הקודם? כדי לבנות משהו יותר טוב. זה מה שאומר רבי עקיבא לשאר התנאים – הקב"ה תלה שתי נבואות אחת בשנייה, 'לכן ציון שדה תחרש' זו נבואת החורבן, הנבואה השנייה, 'עוד ישבו זקנים וזקנות בחוצות ירושלים ברוב ימים' – זה החורבן וזה הבניין. והקב"ה תלה את שתי הנבואות הללו אחת בשנייה. למה? כדי להראות לנו שהחורבן הוא כדי להגיע לבניין. החורבן זה בדיוק תקופת השיפוצים. יש שיפוצים שלוקחים חודש ויש שיפוצים שלוקחים אלפיים שנה, אבל אלו עדיין שיפוצים. לכן, אומר רבי עקיבא, אני מתנחם לא רק על התקופה של אחר כך שישבו זקנים וזקנות – אני מצחק שאני רואה את השועל יוצא מבית קודשי הקודשים. זו דרגה ענקית שקשה לתפוס – איך אדם יכול לראות את החורבן מול העיניים ויחד עם זה לראות את הבניין. בבית שלי אני כן יכול לראות את זה – כמה שהקירות יותר הרוסים אני יותר שמח כי הדבר החדש יותר מופיע. זה מה שרבי עקיבא עשה ביחס לכלל ישראל, ביחס למקדש. לכן הם אמרו לו – עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו. ניחמת אותנו נחמה כפולה. אתה שאתה מסוגל לראות את הטוב גם ברע, שאתה רואה שהכל זה הכפלה – אתה זה שיכול לנחם אותנו נחמה כפולה.

אומר השם משמואל, האדמו"ר מסוכוטשוב¹⁴; 'לך ואספת את זקני ישראל... ואמרת אליהם... פקוד פקדתי... ושמעו לקולך. פירש רש"י מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלין, והרמב"ן הקשה ומנין להם שיאמינו שמא שמע משה במסורת הזאת כמותם. ונראה דהנה במכילתא – פקוד אתכם במצרים יפקוד אתכם בים סוף, פקוד אתכם על הים יפקוד אתכם במדבר, פקוד אתכם במדבר יפקוד אתכם על נחלי ארנון, פקוד אתכם בעולם הזה יפקוד אתכם בעולם הבא. נראה הפירוש שבאשר גאולת מצרים כוללת כל מיני גאולות וישועות לישראל, וגם ימות המשיח כמו שמפורש במשנה וחכמים אומרים כל ימי חיך להביא לימות המשיח שאז נמי תיזכר יציאת מצרים, והפירוש בוודאי מפני שנוגע אף לימות המשיח, וכבר דיברנו מזה', זאת אומרת שיציאת מצרים זה משהו שקשור גם לימות המשיח, 'על כן נאמרה בשורת הגאולה בלשון כולל כל הגאולות'. לכן זה נאמר בלשון שכוללת את כל הגאולות, 'והיינו שכל הניסים שעושה הקב"ה עם ישראל, אין זה תכלית הכוונה, אלא שגוררים עוד ניסים והם הכנה עד להבא עד העולם הבא'. כלומר, 'פקוד יפקוד' זה דומה ל'איהיה אשר אהיה'. 'פקוד יפקוד' זה תהליך, יש את הפקוד של עכשיו ויש את הפקוד של העתיד. אז יש את הפקוד עכשיו של מצרים ואחרי זה זה ממשיך הלאה לים סוף, אחרי זה על היום ו'יפקוד' אתכם במדבר, במדבר – נחלי ארנון וכך

¹⁴ שם משמואל, פרשת צו, שבת חוה"מ פסח.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת שמות. ט"ז טבת תשע"ח

הלאה עד ימות המשיח. מה המשמעות של זה? אומר השם משמואל – 'והנה במה שהוצרכו לסימן איזהו גואל של אמת, אין הפירוש שמא יבוא אחד בזדון ליבו וכשף ויעשה אותות להוציא את ישראל ממצרים'. לא זה היה החשש שיבוא איזשהו רמאי נוכל ויוציא את עם ישראל בזדון על ידי כישוף. 'כי על גוי אין לחוש שישאל יודעין שממנו פנה ממנו יתד ואדירו ממנו יצא', זאת אומרת, אם יבוא איזה גוי וינסה לשכנע את עם ישראל שהוא הגואל ודאי שלא יקשיבו לו, הם ידעו שזה מישוהו מתוכם. 'וגם המצרים אמרו זה כבמדרש שלא רצו להשליך זכוריהם הם ליאור אף שהחרטומים אמרו שאינם יודאים אם הגואל מישראל או מהם, המצרים לא האמינו להם ואמרו שאיש מצרי לא יגאלם לעולם. ועל ישראל ודאי אין לחוש שלא נחשדו ישראל על כך להוציא את כל הקהל להמיתם במדבר ברעב ובצמא, ומה יתרון יהא לו מזה?... אז אין חשש משקרנים במזיד, לא גוי ולא יהודי. 'ובוודאי הפירוש שלא יבוא כוח חיצוני ויהיה לרוח שקר בפי אחד מישראל והוא לא יבין להבחין אם הוא רוח שקר וידמה לו שהוא רוח נבואה. וכעין שכתב מהר"ם גלאנטי בענין נביאי השקר בזמן החורבן שהיו מוטעין מכוחות רעים כדי לכלות ולאבד את ישראל ח"ו, והם היו סבורין שהיא נבואה אמתית'. לדוגמה, חנניה בן עזור ניבא שכלי בית ה' ישארו והכל יהיה בסדר. ואז ירמיהו אומר מה פתאום, זה לא נכון, הכל ילך לבבל. ואז חנניה בן עזור מכה אותו. מה הכוונה? חנניה בן עזור היה סתם שקרן? אני זוכר שר' משה שפירא אמר – זה לא נקרא 'נביא שקר', זה נקרא 'שקרן'. הביטוי נביא הוא ביטוי שלא מתאים לו, זה סתם שקרן. גם אני יכול להיות נביא שקר, שקרן גם אני יודע להיות. מה זה 'נביא שקר'? נביא שקר פירושו של דבר אדם שמשתמש בכוח נבואה. ריה"ל כותב בכוזרי שכוח הנבואה זו עין פנימית שאדם רואה באמצעותה את העולמות העליונים. אנחנו בעין שלנו רואים רק את העולם הפיזי, את מי אנחנו באמת לא רואים? אתה רואה רק את העיניים, את הפרצוף, את הבגדים של מי שעומד מולך. אתה לא יכול לראות מיהו באמת. נביא יכול לראות פנימה גם את הדברים האמיתיים. נביא שקר זה אחד כזה שהוא רואה משהו והוא חושב שזה באמת כוח אמיתי, ובעקבות הכוח הזה הוא אומר מה שהוא אומר, אבל הוא פספס. התפתה אחרי כוח שהוא מוטעה ומטעה. זה נביא שקר. אז אומר השם משמואל – זה היה החשש, שיבוא איזה נביא שקר וירצה לגאול את עם ישראל מכוח איזושהי נבואה שהיא לא שלימה, נבואה מוטעית, ויוציא את עם ישראל למדבר, וימית את עם ישראל ברעב ובצמא. אומר השם משמואל, 'והנה בש"ס מגילה ג': ויהי בהיות יהושע... והנה איש עומד לנגדו וישתחו לאפיו, זה היה הרי מלאך ה' אחרי המלחמה בעי, שואלת הגמרא שם 'והיכי עביד הכי', איך הוא משתחוה לו, 'חיישינן שמא שד הוא, שאני התם דאמר ליה כי אני שר צבא ה'. ודילמא משקרני? אולי הוא אמר בשקר? 'גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה'. לשקר כן, להוציא שם שמים לבטלה לא. אומר על זה השם משמואל – 'והנה ידוע כי השם המיוחד לה' יתברך הוא שם הויה ברוך הוא וברוך שמו, ושאר השמות נקראו

בהם גם המלאכים ושרים כמו שם 'אלוקים' שגם המלאכים והשרים ואפילו הדיינים נקראים 'אלוקים', וה' יתברך נקרא אלוקי האלוקים ואדוני האדונים. ועל כן לא היה ליהושע לחוש שמא כוונתו לשר משרי מעלה שהרי אמר שם הויה. ומובן דבמצרים שעדיין לא נודע שם הויה עד ביאת משה רבנו עליו השלום, לא היה סימן במה שיבוא אחד ויאמר שאלוקים שלחו, כי שמא כוח חיצוני מדבר בו וה' אלוקים כוונתו לכוח חיצוני. כמו שכתב הזוהר הקדוש שכן הוא שם אלוקים שנאמר באבימלך, לבן, ובבלעם. יבוא מישוהו ויגיד לעם ישראל אלוקים שלח אותי, זה אומר שהוא שליח של הקב"ה? לא בהכרח. 'אלוקים' זה איזושהו כוח, זה הפירוש של המילה 'אלוקים'. 'אלי' זה כוח, יש לאל ידי. אלוקים הכוונה היא בעל הכוחות. אז יכול להיות שאיזושהו כוח שלח אותו ואולי זה בטעות. איך נדע שדווקא הקב"ה שלח אותו? אז אחרי ששם הויה התגלה בעולם אז בסדר, ברגע שהוא יגיד הויה שלח אותי זה כבר משהו אחר. אבל לפני כן, לפני יציאת מצרים מה הדרך? אז הנה הסימן – 'ומעתה יובן הסימן של פקוד יפקוד. דהנה ידוע שכל כוחות החיצוניים הם רק כוחות פרטיים, ואף כישוף שאמרו חז"ל למה נקרא שמם כשפים שמכחישים פמליא של מעלה, מכל מקום הוא רק כוח פרטי. אבל להיות שליטה על הכלל כולו זה לא נמסר לשום כוח מכוחות החיצוניים אלא ה' יתברך לבדו. ועל כן, אם יבוא אחד ויאמר פקוד יפקוד אלוקים מוכרח להיות גואל של אמת, ששוב אין לומר שכוונת אלוקים על כוח מכוחות החיצוניים שהם אין בידם שליטה על גאולה כוללת עד העולם הבא, ועל כרחך כוונתו על ה' יתברך'. מה הכוונה?

איך אנחנו נדע שאותו גואל הוא באמת שליח של הקב"ה? היחיד שמסוגל להבטיח גאולה שהיא לא רק על עכשיו, אלא גאולה שמגיעה עד העולם הבא, עד סוף כל הדורות, זה ריבונו של עולם. כי הוא רואה את כל המערכת הכוללת. ברגע שיבוא נביא, ועוד פעם – אומר השם משמואל, לא היה חשש למישוהו שיעשה רמאות בזדון. אין כזה חשש. לגוי בלאו הכי לא יאמינו, ויהודי בטח שלא ירצה לעשות את זה. החשש היה לטעות, שאולי יבוא איזושהו נביא בשם איזושהו כוח פרטי, וירצה להוציא את עם ישראל. מה הסימן? הסימן הוא האם הגאולה שעליה הוא מדבר היא גאולה פרטית או גאולה כוללת. האם הוא מדבר רק על כאן ועכשיו, או שהוא מדבר עד לעתיד לבוא. וזה הסימן של 'פקוד יפקוד'. פקוד יפקוד הכוונה היא 'פקוד' כאן, 'פקוד' בים סוף, 'פקוד' בים סוף 'פקוד' במדבר'. מי שמסוגל להגיד כזו צורה של גאולה סימן שמי ששלח אותו זה ריבונו של עולם. ולכן זה היה הסימן ששכנע אותם – ברגע שהוא אמר 'פקוד יפקוד אלוקים אתכם' אז הם אמרו אם זה כך סימן שבאמת פה מדובר על הגואל האמיתי. זה מה ששכנע את סרח בת אשר.

בואו נחבר את הדברים למה שפתחנו בו.¹⁵ אמר רבי לוי מנצפ"ך צופים אמרו, צופים הכוונה לנביאים. נרמז לאברהם מניין לך לך נולד לך בן. 'לך לך' בגימטריא זה מאה. מ"ס ליצחק כי עצמת ממנו מאוד, רמז נרמז לו שהוא ובניו עצומים בשני עולמות, נ"ון ליעקב 'הצילני נא', נרמז שעתיד להצילו בשתי עולמות, פ"פ לישראל שנאמר 'פקוד פקדתי אתכם', נרמז 'פקוד אתכם במצרים, פקדתי אתכם', צ"ץ למשיח שנאמר 'הקימותי לדוד צמח צדיק' נרמז שימשול בעולם הזה ובעולם הבא. מה בעצם כתוב כאן? אלו שתי המערכות שעליהן אנחנו מדברים. המערכת האחת זה הכאן ועכשיו. המערכת השנייה זה העולם הבא, המערכת שכרגע אנחנו לא רואים אותה אבל היא תתגלה לעתיד לבוא. הגאולה השנייה במה היא נרמזת? היא נרמזת ברגע שזו גאולה שכוללת את כל המערכת כולה. הקב"ה מבטיח גאולה לא רק כאן ועכשיו אלא שזה ישפיע על הכל. מה זה אומר 'להשפיע על הכל'? הכוונה היא לגאול אותנו בשני עולמות, כלומר, בכל המערכות. וזאת ההכפלה שעליה אנחנו מדברים. מי שנמצא במקור של הכל, נמצא בשורש של הכל, ומכוחו הכל מתאחד, הוא זה שיכול לבוא ולומר אני פותח עכשיו בתהליך שהתהליך הזה יגיע עד הסוף. לא רק כאן אלא גם שם, לא רק במערכת הזו אלא גם במערכת ההיא כי אני שולט על שתי המערכות כולן.

וזה מעניין שהביטוי במדרש הוא מנצפ"ך צופים אמרו. מאיפה זה הגיע? למה דווקא האותיות הסופיות? יש תוספות במסכת מגילה¹⁶ שאומרים כך – 'וכן פירש ר"ת וזה לשונו שהגיע בספר הישר, מנצפ"ך צופים אמרו, כמו 'כל צופיך נשאו קול', 'נביאים צופים מהר אפרים' ממאתים נביאים שעמדו להם לישראל והיו צופים הללו לאחר ששרף אמון את התורה ומשום לשון נופל על הלשון נקרא מנצפ"ך מלשון צופיך. מה זאת אומרת? באמת מה שהפריע לרבנו תם שמנצפ"ך זה לא לפי הסדר, הסדר הנכון הוא כמנפ"ץ. מאיפה הגיע הביטוי 'מנצפ"ך'? אמר רבנו תם שזה לשון נופל על לשון – מנצפ"ך, נקרא את זה בלשון שתי מילים 'מן צופיך'. את האותיות האלו 'מנצפ"ך צופים אמרו' קיבלנו מהצופים. 'שכחום וחזרו ויסדום'. למה דווקא מהם? מה המשמעות של הדבר הזה? מבחינת החשבונות של הגימטריה אותיות מנצפ"ך ממשיכות את הספירה – 'ד' חמש מאות, 'ס' שש מאות, 'ן' שבע מאות, 'ף' שמונה מאות, 'ץ' תשע מאות. אז הערך הכי גבוה שאפשר להגיע אליו באותיות הוא תשע מאות תשעים ותשע – 'ץ, צ, ט', אחר כך מגיע אלף וחזרנו חזרה לאות 'אלף'. האותיות הסופיות האלו הם הסוף של הא' ב'. בפסוק כתוב "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם". כתוב בספר יצירה, וריה"ל מביא את זה בכוזרי – אבני הבנין שבהם הקב"ה ברא את העולם זה האותיות. מה המשמעות של זה? המשמעות היא שכדי שהעולם הזה ייברא, המעבר מימחשבה, תכנון, לימעשה, לעולם קיים, הוא דרך הדיבור. והדיבור הוא אותו דבר ה', ש"בדבר ה' שמים נעשו

¹⁵ בראשית רבתי פרשת לך לך.

¹⁶ ב' ד"ה יעודי.

וברוח פיו כל צבאם". האותיות הסופיות הן הסוף של הדיבור. לכן הן נמצאות בסוף. משמעות הדבר היא שאם כל המציאות שלנו קיימת מכוח דיבורו של הקב"ה, אם אנחנו רוצים לדעת איפה מתגלה הסוף הסוף של המציאות שלנו, כאשר היא תגיע למצב השלם שלה, דרך איפה אנחנו יכולים לגלות את זה? דרך האותיות הסופיות כי זה סוף הדיבור.

תראו מה שכתב הרב זצ"ל בריש מילין¹⁷; 'הצופים אחרית דבר מראשיתו, הנביאים שרואים את הסוף של הדבר כבר מההתחלה. הם אשר חזרו וייסדו אותיות מנצפ"ך הכפולות, בסוף תיבה, אחרי שנשתכחו. בחתימתו של כל חזון גדול מתגלה כוחו היסודי, עומק טעמו ומהותו הנצחי'. ברגע שנשלם כל התהליך אז אתה רואה את השורש שממנו הכל התחיל. משל למה הדבר דומה? בן אדם בונה בניין – בזמן שהוא בונה אתה לא יודע לאיזו מטרה הוא בונה את זה, אולי הוא רוצה שזה יהיה בית ספר, אולי משהו אחר. ברגע שייגמר הכל אז אתה תדע מה בעצם הייתה המחשבה שלו מלכתחילה – 'סוף מעשה במחשבה תחילה'. בסוף המעשה אז אתה יכול לגלות מה הייתה המחשבה מלכתחילה. אומר הרב 'בחתימתו של כל חזיון גדול מתגלה כוחו היסודי, עומק טעמו ומהותו הנצחי, המנצח על הצורה הפרטית שבה הוא מתחטב'. כלומר, איך הרעיון הזה נעשה, מתעצב. 'וכוח שורשי זה יש לו ערך פנימי נשגב, מיוסד בעומק החד הטועם ההוגה מישרים, גם באפס היגיון ומופת ניכר ומוחשי', גם אם אנחנו לא רואים בפועל כרגע שום דבר מזה, אבל עדיין מי שמסוגל לראות רואה, 'והוודאיות שרויה היא דוקא במעמקי ההקשבה הזאת, 'וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים, דובב שפתי ישנים. אני לדודי ועלי תשוקתו'.

מה שהתגלה במנצפ"ך, באותיות הסופיות, זה מה שהולך להתגלות בסוף התגלות דברו של הקב"ה. ולכן מי שמייסד את זה זה הצופים, הנביאים שמסוגלים לראות עד סוף כל הדורות. ולכן חז"ל אומרים שסוד הגאולה נרמז דווקא באותיות הסופיות. דווקא שם.

נחבר למה שפתחנו בו בהתחלה. "אלקים פקד יפקד אתכם". פה מונח הסוד של הגאולה. שאלנו מה המיוחד ב'פקד יפקד'. אז כתוב במדרש ששם זה כפול, וכתוב במדרש שסוד הגאולה מופיע בעוד ארבע אותיות – סך הכל בכל חמשת האותיות הסופיות שהן האותיות הכפולות – האות הפשוטה והאות הסופית. למה כל זה מונח שם? הסיבה לזה היא מכיוון שסוד הגאולה הוא בעצם בא מתוך התפיסה השלימה שרואה את הכל כמערכת אחת. וכשאתה רואה את הכל כמערכת אחת אז זה לא שתי מערכות שמתנגדות אחת לשנייה, יש כאן ויש שם, אלא הכל מוביל לאותה מטרה. מי שרואה את המערכת האחת יכול לראות את ההכפלה במערכת שמתנגדת. ולכן הכפילות היא הסוד של

¹⁷ ריש מילין, מנצפ"ך.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת שמות. ט"ז טבת תשע"ח

הגאולה, הכפילות היא הסוד של האותיות הסופיות, והאותיות הסופיות הן אלה שמגלות את סוף כל התהליך, הן אלה שמגלות את כל התמונה כולה.